

ПОРТРЕТИ МИКОЛИ ВАСИЛЕНКА — ДРУГОГО ПРЕЗИДЕНТА АКАДЕМІЇ

Юрій Шемшученко
академік НАН України,
директор
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького
НАН України,
м. Київ

У другій половині 20-х років минулого століття у академіка *Михайла Сергійовича Грушевського* виникла ідея зібрати при очолюваній ним науковій секції історії України намальовані маслом портрети відомих українських істориків. Цю ідею він озвучив на Спільному зібранні Всеукраїнської академії наук восени 1927 р. Але у Академії для такого проєкту не було коштів.

Тоді М.С. Грушевський вирішив звернутися безпосередньо до вчених. Зокрема, до свого близького колеги, відомого історика і правознавця, другого президента ВУАН, академіка *Миколи Прокоповича Василенка*, який перед тим опублікував матеріали до біографії *О.М. Лазаревського*. Як потім згадував М.П. Василенко: “*Грушевський просив використати частину гонорару, який я одержав за Лазаревського, на мій портрет. Я, звичайно, погодився. Ідея гарна. Грушевський обіцяв переговорити з Кричевським про рекомендацію художника*”¹.

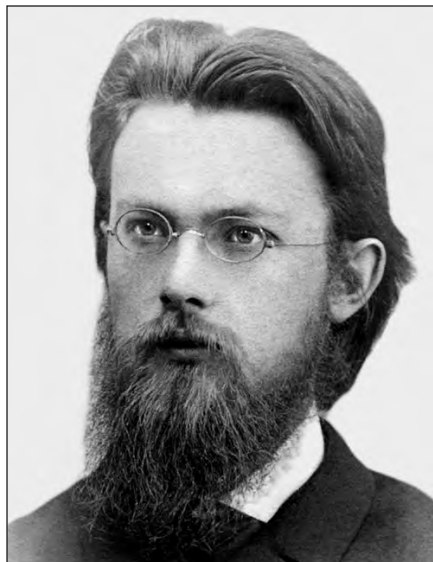
Невдовзі було досягнуто домовленості з митцем. Вірогідно, що це був *Василь Григорович Кричевський* — старший з братів Кричевських. Саме він у той час працював над оформленням приміщень ВУАН, а дещо раніше — будинку М.С. Грушевського у Києві. Один із засновників українського стилю в образотворчому мистецтві, В.Г. Кричевський у 1918 р. створив образ Великого і Малого державних гербів і печатку УНР.

Намальований художником портрет М.П. Василенка висів у одному з академічних приміщень. На жаль, доля цього портрета залишається невідомою. Скоріше за все він зник на початку 30-х років минулого століття, коли Академію охопила нова хвиля широкомасштабних реорганізацій, чисток і репресій.

Згодом за М.П. Василенком потягнувся шлейф “*українського буржуазного націоналіста*”. У цьому зв’язку ім’я талановитого і чесного вченого навіть не згадувалося у “Советской исторической энциклопедии” та “Большой советской энциклопедии”. В українській енциклопедичній літературі це ім’я подавалося здебільшого без портрета. Відновлення справедливості щодо М.П. Василенка розпочалося у 1980-х роках. Зокрема, у грудні 1988 р. Президія АН УРСР прийняла постанову “Про актуальні молодосліджені питання історії заснування і перших років діяльності Академії наук Української РСР”. Цією постановою було зафіксовано факт, що другим президентом Академії був М.П. Василенко (1921—1922 рр.), і передбачено комплекс заходів із вивчення творчої спадщини вченого.

Проїшло ще понад два роки, після чого Пленум Верховного Суду УРСР задовольнив протест Прокурора України на необґрунтований судовий

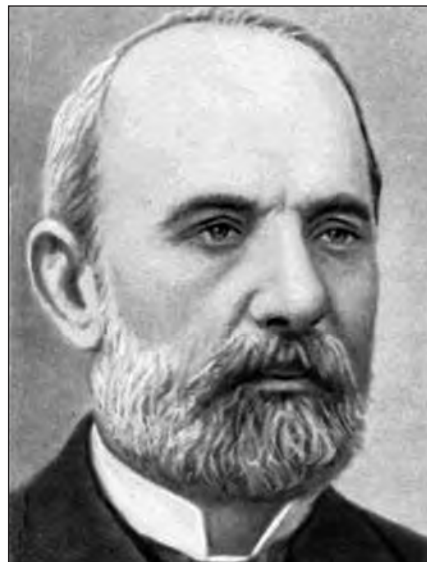
¹ Василенко М.П. Моє життя. Вибрані твори. Т.3. К., 2008. С. 323.

В.І. Вернадський

М.П. Василенко

О.І. Левицький

Ювілейна монета “Микола Василенко. 1866—1935”

вирок Київського губернського суду від 8 квітня 1924 р. Цей вирок було скасовано, а справу закрито за відсутності складу злочину.

Після цього у залі засідань Президії АН України з'явилися три портрети перших трьох президентів Академії — *В.І. Вернадського, М.П. Василенка та О.І. Левицького*. На будівлі Президії було встановлено меморіальну дошку пам'яті М.П. Василенка, а Національний банк України випустив ювілейну монету “Микола Василенко. 1866—1935”.

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України підготував і здійснив тритомне видання вибраних творів академіка. У кожному томі вміщені його фотопортрети. А в самому інституті ще у 1970-х роках було утворено галерею портретів правознавців-академіків і членів-кореспондентів НАН України (близько 30 осіб). На початку 1990-х років до цієї

галереї було включено і портрет М.П. Василенка. Портрети намальовані художниками — членами Спілки художників України.

Не забувають про М.П. Василенка і його земляки з Глухівщини. Наукові праці і портрети академіка є у Есманській середній школі та Глухівському національному педагогічному університеті ім. Олександра Довженка, у стінах якого Микола Прокопович колись здобував середню освіту (шестикласна прогімназія). А у нашому інституті висить портрет вченого, вміло намальований глухівським художником *Р. Деревцовим* і подарований до інститутського ювілею.

Слід відзначити, що традиція портретних галерей керівників наукових і навчальних закладів поширена в Європі. На мій погляд, таку галерею доцільно було б влаштувати і у нашій Академії до її 100-річного ювілею. ■